

alimara

Revista de Treball Social
Època 5 / número 52 / Juny 2009

Consell de
Mallorca

Revista de l'Institut d'Afers Socials

alimara

Núm 52

Època 5. Juny 2009

Edita: Institut d'Afers Socials
Consell de Mallorca

Coordinació i redacció:
Servei de planificació i documentació.
General Riera, 67
07010 Palma

Els articles d'aquesta revista expressen únicament l'opinió
dels seus autors.

L'atenció a l'exclusió social a Mallorca. Apunts històrics

Jaume Mateu i Martí.
Biblioteca i Documentació
Institut Mallorquí d'Afers Socials

Sumari

Recórrer els camins que ha seguit l'atenció a l'exclusió social a Mallorca és com seguir les rutes subcutànies de la seva història recent. Es tracta d'uns itineraris esforçats que es tradüiren en una estructura molt sòlida d'atansament a les persones que, per unes raons o altres, es veuen segregades del cos social.

L'inici es pot situar quaranta anys enrere i la seva engegada és fruit de la confluència de distintes forces i interessos, en primer lloc dels provinents de sectors eclesials que brandaven el compromís social que fluïa del Concili Vaticà II; i després, d'altres de l'àmbit sindical i, en menor mesura, del polític.

A aquesta conjuminació d'esforços s'hi ha d'afegir el moment en què es desplega, marcat pel postfranquisme, un temps d'efervescència social, de fortes reaccions als tics autoritaris que encara restaven i de grans dosis d'esperances, tot i les dificultats que no cessaven d'entrebancar la ruta de la transició.

Per tot això, els iniciadors de l'atenció a l'exclusió social a l'Illa, no dubten a qualificar les seves accions com a moviment, el "Moviment Marginal de Mallorca", marca que es conservarà al llarg de d'aquest article tot i que la marginació d'antany avui es digui exclusió.

Així, el Moviment Marginal de Mallorca (MMdM) arrenca, fet i fet, amb la mort del dictador Franco i cessa, en la pràctica, quan l'administració pública autonòmica assumeix els postulats de la seva constitució per imperatiu de l'estat de dret.

Context

La crisi econòmica de l'any 1973, provocada per la pujada sostinguda del preu del petroli, frena de cop els creixements econòmics dels països que formen l'arc d'occident. A Espanya, l'únic que se'ls ocorre als tecnòcrates econòmics obtusos de la dictadura franquista és minimitzar la profunditat d'aquell daltabaix i tan sols maquillen aquella mena de suspensió de pagaments mundial arran d'una fallida general. Aleshores, el tardofranquisme encara vivia emmirallat i hipnotitzat pel miraculós creixement dels darrers deu anys, pràcticament tota la dècada dels seixanta, i cregué que la crisi no provocaria excessius damnificats.

El sector que més immediatament pateix les conseqüències terribles d'aquella crisi pregonada és el turístic i els primers a rebre les garrotades són els treballadors menys qualificats d'aquest ram i, per això, menys afavorits. Es tractava, majoritàriament, d'immigrants interiors que recalaren a Mallorca des de tots els indrets de l'Estat seduïts per les possibilitats de sortir de les estretors que patien en els seus llocs d'origen.

Cal recordar que en aquells temps la majoria de treballadors d'hoteleria feien feina sense haver signat cap contracte i els qui en tenien de signats ho feien sense l'empara de cap conveni. A més, per tal d'estalviar-se un lloguer per a l'habitatge, un bon gruix vivia en els soterranis –sala de calderes, magatzems o similars- dels mateixos hotels. D'aquesta manera, si perdien la feina, també es quedaven sense sostre.

Així, gairebé de cop, sense temps per prevenir-la per no comptar amb dispositius d'alarma, com una tramuntanada enfollidora i letal, emergeixen a Mallorca els primers marginats –com són coneguts aleshores- amb la faç pròpia d'occident.

A Mallorca, es pot dir que fins ben entrat el segle XX no es coneixia la misèria, tot i que la pobresa –extrema en molts casos- campava a l' ampla. L'illa, de manera natural, integrava els candidats a ser hostes de l'exclusió: pràcticament tots els illencs *preturístics* tenien alguna ocupació, un jaç i un plat de menjar. D'altra banda, les sòlides xarxes familiars i socials de suport natural es feien càrrec dels membres de la nissaga més desvalguts i els poquíssims recursos assistencials públics d'aquell temps posats a disposició dels mancats d'aixopluc o d'altres xarxes socials, acabaven de cloure el cercle de la protecció social d'aleshores.

No obstant, aquesta dilució natural se'n va en orris amb la massificació de l'oferta turística i amb la conseqüent allau migratòria iniciada uns quants anys enrere i que encara no minvava. Cal tenir present, sobre això, que durant la dècada dels setanta del segle passat, les Illes Balears reberen uns 150.000 immigrants originaris del propi Estat. Així, si d'una banda, amb l'activitat turística fonamentada en el sol i la platja s'aconsegueix reduir en molts enters la pobresa ferrenya, s'engendra i pareix l'exclusió social i la misèria.

Per això, la primera marginació mallorquina contemporània estava formada per persones pobres, senzilles i feineres que arribaven a l'illa enlluernades per la possibilitat de guanyar en un estiu quelcom semblant, pensaven, a una fortuna que mai no aconseguirien matant-se de feina a les viles o ciutats d'on venien. Per desgràcia, venint a Mallorca no feien més que canviar la misèria del treball camperol, sector d'on provenien majoritàriament, pel risc altíssim d'una aventura turística incerta, en una illa que, per a ells, podria convertir-se (com de fet s'esdevingué) en una dramàtica ratera.

Arrencada. Els "Acolliments"

En els darrers anys de la dictadura franquista on, com veim, la precarietat i les esquerdes que s'obrien en el teixit social eren cada cop més grans i les goles de l'exclusió encara més voraces, prengué en els capdavanters de l'incipient moviment marginal, la idea de crear uns espais de trobada, sota el paraigua legal d'un bar convencional, per a aquests nous pobres en les mateixes zones on maldaven per sobreviure, és a dir, en els nuclis turístics.

Els Acolliments –així els batejaren- pràcticament ho eren tot: bar, guarderia, assessoria laboral, club juvenil, associació de veïnats, etc., adreçats en exclusiva als treballadors immigrants interns ocupats en l'hoteleria, molts d'ells obligats a acceptar estada, menjar i llit al mateix hotel on feien feina i en unes condicions que els degradaven humanament.

Sobretot, però, els Acolliments suposaren la presa de contacte definitiva amb una realitat marginada i marginal molt concreta. Així, aquells llocs de trobada per a obrers que ho passaven malament, també esdevingueren la talaia imprescindible des de la qual fer la precisa presa de pols a la part del teixit obrer i social illenc més opaca i més amagada.

Va ser, en concret, en els Acolliments on els iniciadors del MMdM s'adonaren amb prou claredat de tres nivells de vivència humana molt distints que convivia en els mateixos temps i espais, i que, mica en mica, anaven retallant el seu perfil propi: els obrers, els aturats i els marginats o exclosos. També s'adonaren que els obrers, amb l'inici de la transició i la incipient tolerància política que menà després a la legalització dels sindicats, trobaven recer i suport en aquestes organitzacions. De la mateixa manera, els aturats, tot i que fos en condicions molt precàries, podien conservar casa i família, els que gaudien d'una cosa i altra. Però als marginats, per als

que, en perdre la feina, perdien l'habitatge i el plat de sobres calent, no hi havia cap casta de porxada o sestador que els acollís.

En l'apogeu de la crisi, els primers a "caure", lògicament, són aquests marginats, aquesta nova realitat social mallorquina gens menyspreable tot i que, com s'acaba de dir, fins aleshores eren tractats essencialment com a aturats. D'aquesta manera i per això, els Acolliments que fins llavors es nodrien d'obriers i de lluites reivindicatives, esdevenen refugis per a marginats: uns menjadors, unes pensions, uns centres de dia, ...

D'aquesta manera, durant els primers mesos de 1976, Càritas Diocesana de Mallorca "dóna la cara" pels tres Acolliments oberts: el de s'Arenal, el de la plaça del Progrés, de Ciutat, i el de Palmanova.

Inicis del Moviment Marginal de Mallorca

Si es volgués posar data al naixement del MMdM hauria de ser, probablement, el 3 de març de 1976 quan s'obre el "Casal d'Acolliment La Sapiència" per tal d'atendre el clam de les primeres víctimes de l'atur i del desnonament social. Val a dir que el Bisbat de Mallorca cedia l'edifici d'aquest nom, situat a la ciutadana plaça de sant Jeroni.

És molt adient, ara i aquí, recordar que aquell any 1976 l'atur a les Illes Balears afectava 20.000 persones, de les quals només un 40% en cobrava el subsidi.

Des d'aquest acolliment (oficialment format pel "Col·lectiu Marginats-La Sapiència") se segueix parant un esment molt curós a les manifestacions d'aquella desfeta humana tan colpidora. L'anàlisi de cada evidència es fa de manera metòdica i precisa. I fruit d'aquesta observació es comença a identificar aquells marginats primigenis com a malalts socials. D'aquesta manera, es pren consciència que la marginació social és el fruit o la conseqüència dels mecanismes depredadors, excloents i reaccionaris de tot un sistema. Ras i curt: ningú no vol ser marginat, exclòs; se t'empeny, se t'obliga a ser-ho.

Paral·lelament, s'analitza el comportament del propi sistema amb les escòries que va generant la seva permanent combustió i s'adonen que la resposta que en dóna és la culpabilització del marginat. Una resposta interessada i perversa perquè s'esdevé marginat –com havia constatat el MMdM– per problemes alcohòlics, per manca d'habilitats socials i familiar, etc.

Una percepció i altra encenen la metxa de la conscienciació, de la reivindicació i de la mobilització. En una paraula, s'inicia la història –en certs moments gairebé èpica– de la mentalització col·lectiva, de la lluita ferrenya per a la dignificació humana i la preservació de la identitat.

El 1976 mateix, membres del Col·lectiu Marginats-La Sapiència, de l'Assemblea d'Aturats i del poble gitano es tancaren a l'Església de sant Miquel, de Palma, per exigir feina per als aturats i denunciar la precarietat en què subsistien davant l'autisme interessat del poder.

Dos anys després, el gener de 1978, concretament dia 24, a les 10 del matí, l'Assemblea d'Aturats es manifesta davant el Palau de la Diputació Provincial –l'antic Consell de Mallorca- tot exigint llocs de treball comunitaris. A la mateixa hora, quatre membres destacats del MMdM es tanquen a l'Església de sant Francesc i inicien una vaga de fam indefinida amb la mateixa demanda que els manifestats davant la Diputació.

A les 7 de l'horabaixa de dia 28 de gener, el Ple de la Diputació presenta un document que assigna una partida de 30 milions de pessetes per tal de pal·liar la situació dels aturats sense subsidi, la qual cosa suposava la creació d'uns 700 llocs de treball comunitari durant sis mesos.

A finals d'aquest mateix any 1978, dia 1 d'octubre, s'inicia la "Marxa del Treball i la Cultura" amb la intenció de conscienciar la part forana de Mallorca sobre l'amenaça de la precarietat o la fam que sobrevindria, inexorable, en exhaurir-se el mig any del treball comunitari promès per la Diputació. Hi participaren components dels mateixos col·lectius membres dels quals protagonitzaren la vaga de fam a sant Francesc, és a dir, Col·lectiu Marginats-La Sapiència, Assemblea d'Aturats i el poble gitano.

Les demandes que acompanyaven la Marxa, a més de la de treballs comunitaris, eren ben rotundes i encara avui ben vigents: que retornassin a Mallorca, i en forma de nous llocs de treball, els guanys generats pel turisme i millores profundes en el sector agrari, tot reestructurant-ne la política pròpia per tal que el camp tornàs a ser una font de feina i, consegüentment, de riquesa.

La marxa durà quinze dies: de Palma a Campos, d'aquí a Manacor, de Manacor a Algaida, d'ací a Inca, d'Inca a Pollença i de Pollença a Lluc. Tanmateix, tot i la concentració d'aturats i marginats al monestir reclamant a la Diputació l'execució de l'acord de dia 28 de gener, el clam no fou atès per l'administració interpel·lada i una altra vegada membres dels col·lectius marginats, d'aturats i gitano, s'encadenaren en el monument del rei En Jaume de la plaça d'Espanya de Ciutat.

A la fi, vuit mesos després del compromís, la Diputació fa efectiu l'acord pres el gener de 1978 de destinar 30 milions de pessetes per a treball comunitari.

Apogeu del MMdM

El 1979, el Bisbat de Mallorca creà la Delegació Diocesana d'Acció Social a través de la qual es canalitzaren els primers projectes i recursos que l'Església de Mallorca destinava als sectors de la població més necessitats. En certa manera, es pot dir que la creació d'aquesta Delegació és conseqüència més o menys directa de l'empenta i el treball del MMdM, al capdavant del qual, com s'ha dit, hi havia uns quants capellans que, seguint l'estela del temps, es feien dir "capellans obrers".

Amb la incorporació de la Delegació Diocesana d'Acció Social, l'observació duta a terme des del MMdM s'afina i fruit d'aquesta atenció més acurada els instadors de la demanda de treball comunitari a la Diputació

s'adonen que del nombre total de beneficiaris, menys de cinquanta (un 35%) podien mantenir la feina sense problemes. S'adonaren, per tant, que s'acaraven amb una dimensió nova de la pobresa mai desplegada amb tanta rotunditat a Mallorca fins aleshores: la marginació o exclusió per via de tota mena de dèficits, mancances i dependències. La immensa majoria (un 65% llarg) dels acollits al treball comunitari eren incapaços de respondre per ells mateixos, de mantenir la feina; incapaços de controlar-se, d'administrar-se. Per això ensopegaven amb l'alcoholèmia i allí s'estaven.

Aleshores sobrevingué per ella mateixa la següent qüestió en forma de repte: si són malalts socials, una feina no serà suficient per curar-los. Convé, paral·lelament o abans i tot, crear una xarxa terapèutica que els ofereixi una possibilitat de tractament per a la seva malaltia tan destructora.

Tot d'una es posaren a treballar per tal d'aconseguir els espais necessaris per desplegar aquest germinal teixit assistencial terapèutic. Automàticament es pensà a demanar unes estances no utilitzades de la Misericòrdia, propietat de la Diputació Provincial. Així ho sol·licitaren novament a aquest ens, que es preparava per esdevenir el Consell General Interinsular, pas previ per assolir el títol de Comunitat Autònoma, però els ho denegaren. Com a contrapartida o alternativa, però, se'ls oferí l'edifici del Puig dels Bous, també de la seva propietat.

Per les mateixes dates, al Col·lectiu Marginats-La Sapiència els arriba la deixa de la finca de Can Gazà, al Secar de la Real, que tan aviat com es rebuda destinaren a granja terapèutica per a la rehabilitació d'alcohòlics. El lloc i les instal·lacions no podien ser més adients per a les intencions recuperadores engegades pel Col·lectiu. Dels fruits de la granja i de l'hort de Can Gazà se'n beneficiaven pràcticament tots els centres oberts fins aleshores, convertint-te d'aquesta manera en el gran economat i rebost de la marginació mallorquina.

El 27 d'agost de 1980, d'acord amb la profunditat i el cos amb què emergien les noves constitucions de la marginació, com a complement als recursos o respostes que s'anaven desplegant, pren vida la Cooperativa Treball-Salut La Sapiència. A través d'aquesta nova plataforma i per a aquells necessitats mancats de tota mena de recursos i suports, i, a sobre, malalts; o aquells altres que seguien un procés terapèutic, es pretenia atendre i harmonitzar –o tractar integralment– les dimensions de salut i treball tan mancades en aquelles persones.

El setembre de 1981, el Col·lectiu Marginats-la Sapiència deixa l'edifici de la plaça de sant Jeroni i s'obre l'alberg per a transeünts Can Pere-Antoni. Tanmateix, però, aquells malalts socials esmaperduts i freturosos d'auxili, no només almoinaven un alberg transitori, un sostre, sinó un veritable hospital a través del qual provar d'emproar novament les seves volences i projectes de vida sense la rèmora de l'alcoholisme.

A les acaballes del 1981 un marginat moria de fred a la plaça de santa Eulàlia, a dues passes de la "Casa de Socorro", depenent de l'Ajuntament

de Palma. Com no podia ser de cap altra manera, el col·lectiu de marginats es torna a tancar al palau del Consell General Interinsular exigint, altre cop, poder fer ús d'unes estances no utilitzades de la Misericòrdia i destinar-les a centre d'acollida i tractament.

Sortosament, Jeroni Albertí, president del Consell General Interinsular d'aleshores, prengué personalment les missions d'aquella demanda dels marginats en forma de repte i amb molt poc temps s'aconseguí obrir l'antic convent de la Companyia de les Filles de la Caritat i la infermeria de l'edifici de la Misericòrdia com a acolliment per a marginats profunds.

I en aquestes estances, dia 21 de setembre de 1981, s'inaugurava oficialment l'Hospital de Nit, a tocar de l'Hospital General, que cobria les necessitats mèdiques i d'infermeria dels hostes d'aquest nou centre d'atenció als que havien extraviat les habilitats que calen per no perdre el tren de la plena ciutadania.

L'any 1982, diferents congregacions religioses mallorquines que venien tractant dones marginades, atengueren una crida de la Delegació Diocesana d'Acció Social per engegar, conjuntament, el projecte de creació d'un centre d'acollida, atenció i orientació a la dona, que es coneixeria com el "Pis Petit". Les dones, en el món dels marges socials, han sofert, com en altres camps, una doble discriminació. A més, no cal dir-ho, d'estar molt més exposades que no els homes a la vulnerabilitat. I el que és més determinant, encara, patit tot en un silenci que no fa més que enclaustrar-les en un aïllament esborronador.

Si al 1983, a la finca de Son Ribes (deixa aconseguida gràcies a les encertades gestions del pare Ramon Ballester), l'Associació Marginats-La Sapiència hi allotja una mena de casa per a envellits prematurament, deu anys després, el 1993, obren la finca de Can Palerm que dediquen a centre residencial per a persones en situació d'exclusió social profunda, la qual cosa els dificulta la consecució i manteniment d'un lloc de feina.

Com veim, amb molts pocs anys es van desplegant tota mena de serveis i recursos destinats, genèricament, als àmbits socials on la fragilitat ho hipoteca tot. Aquests recursos van naixent tant des de la iniciativa privada, en gran mesura, com des de les administracions públiques, amb no tanta presència.

Per això, el 1986 es materialitza el primer intent de coordinar una part d'aquestes eines socials. Aquest any, l'Ajuntament de Palma i el Consell Insular de Mallorca definiren un "Circuit d'atenció als marginats adults" tot convocant les entitats implicades en l'atenció d'aquestes persones per tal d'ordenar, primer, i coordinar després atencions i centres.

Conformaven el ventall de centres: el Servei d'Atenció i Promoció Social (SAPS), de l'Ajuntament de Palma; el Centre de Tractament Puig dels Bous, que també presentava en catàleg els seus pisos de reinserció; l'Hospital de Nit, Can Gazà, Son Ribes i la Cooperativa Treball-Salut (totes quatre iniciatives gestionades per l'Associació Marginats-La Sapiència) i el Pis Tramuntana, que depenia de Càritas Diocesana de Mallorca i acollia dones gestants, mares fadrines o dones separades, amb càrregues familiars i amb

distints problemes excloents. El SAPS esdevenia la porta d'entrada des d'on, després de l'estudi del cas i l'avaluació pertinent, es derivava la persona necessitada de socors al servei més adient.

La desactivació del MMdM

L'11 de febrer de 1987 s'aprova l'encara vigent Llei d'Acció Social de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears. En la seva exposició de motius s'indica que: "L'assumpció formal de competències i obligacions en matèria de Serveis Socials i Assistència Social per part de les Administracions públiques, és un fenomen relativament recent en el nostre país, en el qual els poders públics van intervenint gradualment en l'atenció reglada a col·lectius socials, les característiques de major debilitat econòmica i social dels quals, o la seva marginació, imposen que aquests poders desenvolupin accions per a la seva atenció. No obstant això, el lamentable desajust entre els recursos disponibles i les necessitats a atendre determinen que molts aspectes de la protecció a la vellesa, a la infantesa, als minusvàlids, a la dona i als marginats, estiguin fins i tot insuficientment atesos". És a dir, la nostra comunitat autònoma accepta el repte d'assumir el treball amb els sectors socials més vulnerables o negligits, tot i sabent d'antuvi que les necessitats superen en molt els recursos disponibles.

Com sigui, a partir d'aquesta norma, tots els centres i serveis engegats o creats pel MMdM per tractar l'exclusió social es posen a disposició i sota la tutela d'una nova administració autonòmica que començà a rodar el 1983.

Cinc anys més tard, el 1988, el Ministeri d'Afers Socials d'aquells moments engegà el conegut "Pla Concertat de Prestacions Bàsiques de Serveis Socials" (PCPBSS) que pretenia garantir els mínims imprescindibles als ciutadans en situació de necessitat a través de la col·laboració entre l'Administració de l'Estat i la de les comunitats autònomes. Al mateix temps, pretenia construir una xarxa pública d'equipaments des dels quals prestar aquests serveis i col·laborar, també, amb els ajuntaments perquè poguessin fer front adequadament a les competències de gestió en matèria de serveis socials.

Entre les prestacions bàsiques que incloïa aquest ambiciós pla, hi havia les referides a la "Prevenió i Inserció Social" que, segons la lletra, responia a la "necessitat de sentir-se acceptat en el medi social on hom viu i a la d'integració social. Es refereix a intervencions fetes per equips professionals i dirigides a persones i col·lectius en situació de risc o marginació/exclusió social, amb l'objectiu de prevenir la marginació social i, en el seu cas, aconseguir la reinserció familiar i social".

Aquesta atenció, segons el PCPBSS, contempla la constitució de centres d'acollida i d'albergs per atendre degudament les necessitats de les persones amb dificultat social i de suport personal. Els primers són establiments residencials no permanents per acollir, com a mesura d'urgència, persones en situació de greus conflictes convivencials o mancats de suport familiar adequat per fer front a dificultats. Aquests centres

d'acollida, procuren el tractament que calgui per a la normalització de la convivència d'aquestes persones. A part de l'allotjament i manutenció, inclou atenció psicosocial, activitats ocupacionals i d'inserció, i activitats d'oci i temps lliure. El PCPBSS contempla la seva temporalitat limitada.

Quant als albergs, considera que són establiments adreçats a oferir, amb caràcter també temporal, allotjament a transeünts sense mitjans econòmics i a altres persones marginades o excloses, atenent, així mateix, la seva inserció social. Naturalment, promouran les mateixes atencions que els centres d'acollida al temps que seguiran els mateixos criteris de limitació de temps.

Com es veu, amb aquest ambició Pla es volia palesar el desig de la instauració de les més elementals definicions de l'Estat del benestar -el substitut de la benemèrita i incompromesa beneficència- a banda de responsabilitzar les Administracions públiques en els processos recuperadors de les persones excloses de les dinàmiques socials i cohesionadores, polítiques, educatives i culturals. Purament i simple, es remarcava, per justícia, solidaritat i compromís democràtic.

Per això, el paper dels ajuntaments (a partir dels 20.000 habitants) i de les diputacions, consells o mancomunitats de municipis (per a aquells de menys de 20.000 habitants) esdevindrien capitals tant en el disseny com en la metodologia de l'acció a favor dels col·lectius vulnerables o trets fora de la civilitat.

Així, hom també podria dir que l'època dels rastrejadors, primer, i guaridors, després, de tota mena de desfetes humanes se substituïa per professionals especialistes en totes les branques de les ciències socials que durant els anys anteriors anaven preparant el seu aterratge en els camps tan amples com oberts de la manca de recursos i habilitats per mantenir la socialització.

Es certa manera, es podria dir que el voluntarisme vocacional -no exempt de ciència, certament- que fins llavors es feia càrrec d'aquests desarrelats, es veia desplaçat per la professionalització. Una millora, indiscutiblement, que tanmateix també presentava la seva cara menys amable com és la burocratització.

Una revifalla

Tanmateix, els mantenidors del MMdM no acaben de donar el braç a tòrcer i d'una singlada retornen a l'acció per denunciar la desatenció que pateixen molts marginats que no troben aixopluc en els centres oberts per a ells, i en concret els toxicòmans crònics residuals, una nova buranya en el cos social que fa estralls entre la població més jove. Si vint-i-cinc anys enrere el clam del MMdM era a favor dels alcohòlics, a punt d'acabar el segle XX el reclam se centrava en els toxicòmans.

El reagrupament del MMdM es concreta en la fundació de l'Associació altruista El Refugi. Dia 7 de gener de 1993, aquesta nova entitat que concita representants de totes les capes socials mallorquines -elits incloses-

obre les portes d'un hostal del carrer dels Apuntadors, de Ciutat, de manera gratuïta, a tota aquella persona que, per qualsevol motiu, es trobàs sense cap més sostre ni agombol que el carrer. I sense cap mena de suport institucional. Els inspiradors d'aquesta iniciativa d'ajut primari i urgent (pionera a Europa) pretenien que qualsevol naufrag social, a qualsevol hora i dia, tingués un lloc on estar i dipositar-hi les seves pressures més urgents i immediates, al temps que, des de l'hostal s'intentaria cercar i trobar la resposta adient a cada mancança.

Tanmateix, la barreja en un sol lloc i per un període de temps breu de causes marginades, segons El Refugi, era necessària per determinar exactament quines eren les necessitats de tot ordre que manifestaven aquells desemparats.

Al mig any de la seva obertura, per l'hostal del carrer dels Apuntadors hi havien passat més de 200 persones entre les que hi predominaven els coneguts per ionquis (toxicòmans pobres i residuals), els alcohòlics i els aturats sense cap mena de recurs ni suport. La presència de dones, gairebé totes toxicòmanes, també era important.

Gairebé tot d'una es constatà que aquella població marginal, en un percentatge superior al 60%, era addicta a drogues per via parenteral i, almenys, a dues a l'hora: cocaïna i heroïna, a part del tabac i l'alcohol. Una dada esgarrifosa que, just per ella, calia actuar i de pressa: la sobredosi feia estralls entre els toxicòmans residuals més joves (el 1995 es cobrarà la vida de 45 joves). Per tot això, des d'El Refugi es proposà de seguida una coordinació efectiva de tots els recursos i centres de les Illes que atenien els toxicòmans perquè els abandonats de la mà institucional hi tinguessin cabuda.

L'obertura d'un centre d'aquestes característiques i per a aquesta població tan indòmita, suscità fortes disputes amb els veïns i amb les administracions públiques. Aquesta tensió acabarà en drama i a punt d'esdevenir tragèdia: el 28 de maig de 1993 llacen a l'hostal gestionat per El Refugi una bomba incendiària en el moment de màxima ocupació.

Arran d'aquest incendi provocat, les institucions reaccionen finalment i decideixen cedir a El Refugi unes estances de l'edifici de la Misericòrdia, en concret en el seu antic magatzem, degudament condicionades, que els mateixos "refugiats" batien com a "Sa Placeta". En aquest nou espai s'acollirien exclusivament toxicòmans actius sense suport familiar que entrarien en un Programa de Manteniment amb Metadona.

D'aquesta manera, en els inicis dels passats noranta, les administracions públiques comencen a assumir de mica en mica els reptes gens manerosos dels marginats crònics residuals. Paral·lelament, miren de fer front als nombrosos sense sostre ni llar provinents de totes les esclatxes obertes en un cos social i als nous corrents migratoris internacionals que ens arriben de cop i a betzef, gens escalonadament, per anar fent-los lloc sense destorbs ni presses.

Finalment, per tot plegat, el 1993 es constitueix el "Circuit de la Marginació", una coordinació institucional de centres i serveis que atenien

marginats. Aquest circuit estava format per Sa Placeta i el Puig dels Bous, gestionats per l'Associació El Refugi; l'Hospital de Nit, Can Gazà, Son Ribes i Can Palerm, gestionats per l'Associació Marginats-la Sapiència; i l'Alberg de Transeünts Can Pere-Antoni i el Servei d'Acolliment i Promoció Sociolaboral (SAPS), gestionats directament per l'Ajuntament de Palma.